

УДК: 378:37.011.3:78

КАБУР Людмила Миколаївна –
викладач кафедри музично-інструментальної підготовки
Південноукраїнського національного педагогічного
університету імені К. Д. Ушинського
e-mail: kaburgit@gmail.com

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Головною тенденцією розвитку сучасного суспільства є соціально-економічні зміни, прискорення розвитку науково-технічного прогресу, запровадження інноваційних досягнень науки і освіти, оновлення інформаційних і навчальних програм. Відповідно з цим, безупинно змінюються якість і умови професійної діяльності сучасного вчителя, що вимагає від нього протягом всього життя неодноразово освоювати нові способи та види діяльності в професії, швидко реагувати на зміни та успішно адаптуватися до цих змін, підвищувати рівень кваліфікації та освіти, оперативно оновлювати свої знання, гнучко орієнтуватися в інформаційному середовищі, тобто бути професійно-мобільним.

В умовах швидкоплинного світу виникла потреба якісно нового підходу до підготовки майбутніх фахівців у будь-якій галузі, а особливо у галузі музично-педагогічної освіти, формування в нього значущих якостей: бути мобільним, генерувати оригінальні ідеї, приймати сміливі нестандартні рішення, творчо реалізовувати себе в інноваційному педагогічному просторі, готовим до саморозвитку та самореалізації. Крім того, сучасний фахівець в галузі музично-педагогічної освіти має бути конкурентоспроможним на ринку праці, здатним побудувати успішну педагогічну кар'єру та виробити власний індивідуальний педагогічний стиль.

Відтак, мобільність особистості – це освітня стратегія, яка викликана вимогою часу та вираженням світових освітніх тенденцій, вона є умовою і наслідком інтеграційних процесів, що відбуваються у світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових досліджень і публікацій, присвячених проблемі формування професійної мобільності в педагогічній науці дає змогу стверджувати, що вона залишається актуальною та відкритою для дослідницького пошуку. Різні аспекти даної проблеми розглядалися в ряді економічних (Є. Іванченко, С. Капліна,

Н. Кожемякіна, С. Савицький), соціологічних (Ю. Биченко, Т. Заславська, Л. Лесохіна, А. Мудрик, П. Сорокін) та психолого-педагогічних досліджень (Л. Горюнова, З. Курлянд, І. Нікуліна, Л. Сушенцева). В контексті вирішення задач музично-педагогічної освіти формування професійної мобільності фахівця знаходить своє відображення в дослідженнях (Е. Абдуллін, Л. Арчажнікова, Л. Рапатська). Значної уваги заслуговують деякі напрямки фахово-педагогічних концепцій підготовки майбутнього вчителя музики, а саме: фахова та психологічна підготовка вчителя музики (А. Ільченко, А. Линенко, П. Ніколаєнко); шляхи удосконалення професійної підготовки вчителя музики (Г. Падалка, А. Растрігіна, Т. Танько), формування музичних здібностей, мислення, сприйняття (В. Медушевський, О. Ростовський, О. Рудницька); художнє світобачення майбутніх учителів музики (О. Горожанкіна, О. Реброва, А. Щербо).

Мета статті полягає у розгляді специфічних функцій та особливостей музично-педагогічної освіти, яка стимулює та спонукає майбутнього вчителя музики до формування в нього професійної мобільності як необхідної складової його фахової та професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянуті підходи різних науковців до проблеми формування професійної мобільності особистості свідчать про те, що вона носить процесуальний характер, обумовлений потребою в реалізації цілей діяльності. Процес професійної мобільності має ряд функцій, серед яких: пізнавальна (мобільність виступає стимулятором творчості); професійно-організаційна (мобільність встановлює співвідношення між суспільно-необхідною та фактичною професійною структурою особистості); особистісна (мобільність забезпечує динаміку професійних інтересів індивіду) [1].

У сучасній педагогічній науці поняття професійної мобільності розглядається як позитивна особистісна характеристика вчителя, що проявляється в здатності гнучко і творчо реалізовувати себе в професійно-

педагогічній діяльності. Важливість та необхідність даної професійної якості підкреслив В. Сластьонін, наголосивши, що немає нічого більш живого, безперервно мінливого ніж праця вчителя, яка об'єктивно вимагає від нього професійної мобільності та динамізму [2].

Процес формування професійної мобільності майбутнього вчителя музики безпосередньо пов'язаний зі структурою фахової підготовки студентів музично-педагогічних спеціальностей, що визначається специфікою музичної освіти та поєднує в собі психолого-педагогічні, музично-виконавські й дослідницькі напрямки.

Музично-педагогічна освіта достатньо молода галузь педагогіки, тому сутність цього поняття дотепер не розкрито в повній мірі, хоча термін «музично-педагогічна освіта» набув поширення в науковому середовищі та практичній діяльності з підготовки вчителів музики. У 20-і роки ідею підготовки професійного вчителя музики для загальноосвітньої школи висловлював Б. Асаф'єв. Він вважав, що вчитель повинен бути фахівцем у різних галузях музики, має виконувати функції і теоретика, і регента, і фахівця з питань історії музики, музичної етнографії, і виконавцем, що володіє музичним інструментом, він завжди повинен бути готовим спрямувати увагу школярів до сприйняття музики [3].

У науковій літературі поняття «музично-педагогічна освіта» пов'язується з певним типом навчально-виховного закладу, який здійснює музично-педагогічну підготовку майбутнього вчителя музики, та опанування студентами необхідного обсягу знань, вмінь та навичок відповідно до мети навчання.

В. Черкасов інтерпретує поняття «музично-педагогічна освіта» як процес і результат підготовки на музично-педагогічних факультетах особистості майбутнього вчителя, котрий володіє сучасними педагогічними технологіями, загальнонауковими, психолого-педагогічними та спеціальними знаннями, вміннями і навичками, які дають йому змогу реалізувати творчий потенціал засобами педагогічної, науково-дослідної та музично-просвітницької діяльності, з метою формування духовної культури молоді на основі ціннісних орієнтирів, набутих суспільством [6].

У наукових дослідженнях проблема музично-педагогічної освіти майбутнього вчителя музики тісно корелює з проблемою формування фахових компетентностей сучасного вчителя музики. Адже одним із

важливих результатів музично-педагогічної освіти є сформованість фахової та професійної компетентності майбутнього вчителя музики, яка є складовою професійної мобільності.

Професійна діяльність вчителя музики є багатофункціональною, має свої специфічні особливості. Вчитель музики одночасно виступає у декількох ролях: викладач – навчає дітей основам музичного мистецтва, вихователь – сприяє вихованню та формуванню духовних цінностей особистості, як музикант – пропагує музичне мистецтво.

Структуру професійної діяльності вчителя музики та систему його фахової підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах досліджувала Л. Арчажнікова. Авторкою розроблена узагальнена модель фахівця, яка складається із системи вимог до його діяльності та переліку знань, умінь і особистісних якостей та пов'язана з вивченням різноманітного комплексу спеціальних дисциплін, які передбачають свою методику викладання: навчання гри на інструменті, диригування, сольний спів, роботу з хором тощо. Автор підкреслює, що ця модель може слугувати показником успішності професійної підготовки майбутнього вчителя музики, яка визначається сформованістю знань, умінь і навичок з дев'яти компонентів:

1) конструктивного та організаційного (пов'язаного з плануванням і організацією навчально-виховного процесу, добром навчального матеріалу, організацією різних форм навчальної і виховної роботи, плануванням власних дій та дій учнів з ходом уроку музики і в позакласній роботі);

2) орієнтаційного (пов'язаного з формуванням у школярів позитивного ставлення до життя та мистецтва, а також з діями вчителя, спрямованими на виховання музичної культури, високого художнього смаку, естетичних переконань школярів);

3) мобілізаційного (пов'язаного з діями вчителя, спрямованими на мобілізацію засвоєних знань і вмінь, розвиток музичних здібностей учнів шляхом активної практичної діяльності, залучення до самостійної творчої роботи як на заняттях музики, так і в різноманітних позакласних заходах);

4) інформаційного (пов'язаного з діями вчителя, спрямованими на формування в школярів знання основ музичного мистецтва; включає знання вчителя основних принципів і методів викладання музики як шкільного предмета, володіння словом, виконавською культурою, методикою позакласної роботи);

5) комунікативного (встановлення адекватних стосунків зі шкільним колективом, з окремими учнями, їхніми батьками та колегами по роботі);

6) інтелектуального (пов'язаного з керуванням розумовою діяльністю школярів, підвищенням власного інтелектуального рівня);

7) емоційного (пов'язаного із ставленням учителя до музичного мистецтва і через нього до явищ життя, з потребою у спілкуванні з прекрасним, з бажанням формувати такі почуття в інших; активна музична діяльність і прагнення передати свої знання й вміння учням, виховання в них захоплення музичним мистецтвом);

8) дослідницького (підвищення рівня професійної майстерності вчителя; аналіз власної музично-педагогічної діяльності та узагальнення досвіду кращих учителів; застосування ефективних методичних прийомів; потреба у здійсненні на практиці педагогічного експерименту);

9) спеціального музичного компонента (характеризується цілісною системою професійних знань, умінь і навичок з дисциплін трьох спеціальних циклів: історико-теоретичного, диригентсько-хорового, інструментального; пов'язаний з формуванням у школярів музичної культури, естетичної позиції щодо музичного мистецтва, правильною орієнтацією в сфері музичних явищ, розвитком музичного мислення і художнім світоглядом учнів) [2].

Отже, структурна модель діяльності педагога-музиканта має універсальний характер і складається з різних видів виконавської творчості (інструменталіст, співак, диригент, акомпаніатор); одночасного використання різних музичних спеціальностей, сполучень різних видів музично-виконавської та лекторської діяльності; художньо-творчої інтуїції побудови уроку, відповідно логіці розгортання навчально-виховного процесу та задачам творчого розвитку студентів засобами музичного мистецтва.

Загальноосвітній школі потрібні універсальні спеціалісти, що вміють не лише вести урок музики, але бути вихователями та пропагандистами у самому широкому значенні цього слова. «Складність цієї професії – зазначає О. Апраксіна – визначається необхідністю тісного взаємозв'язку елементів, що входять до поняття «вчитель» і в поняття «музикант», при чому кожне з них у свою чергу багатогранне. Вчитель музики здійснює навчально-виховну роботу, формує погляди, переконання, смаки, ідеали дітей. Він повинен бути не просто широко

освіченою людиною, гарно знати свій предмет, але особистістю у високому суспільному значенні цього слова». Розглядаючи основні якості вчителя музики, О. Апраксіна виокремлює найбільш професійно значимі: володіння аудиторією, освіченість, володіння словом, любов до дітей, захопленість музикою, володіння інструментом, співацька та хормейстерська підготовка, вміння читати ноти з аркушу, уміння використовувати технічні засоби навчання. Лише поєднавши перераховані вище якості можна говорити про підготовку кваліфікованого вчителя музики [1, с. 22].

Удосконалення підготовки вчителя музики знаходиться в прямій залежності від загального методичного забезпечення та практичного досвіду, які він отримує з усієї різноманітності дисциплін на музично-педагогічному або мистецькому факультетах. Мета вищої музично-педагогічної освіти полягає не тільки в оволодінні студентами комплексом загальнокультурних, психолого-педагогічних, музичних знань, умінь і навичок, а насамперед, у розвитку їхніх особистісних якостей, духовно-моральної сфери майбутнього вчителя, що дозволяє передавати учням досвід емоційно-ціннісного ставлення до світу.

Дана мета розкривається через дисципліни, якими оволодіває майбутній вчитель музики в процесі підготовки та складається з трьох основних блоків: загальнокультурний блок дисциплін, психолого-педагогічний блок дисциплін та музично-педагогічний. Загальнокультурний блок дисциплін містить наступні предмети: філософія, культурологія, естетика, історія релігій, світова художня культура. Психолого-педагогічні дисципліни (педагогіка, історія педагогіки, загальна та педагогічна психологія, основи педагогічної майстерності) дозволяють формувати установку на ціннісне ставлення до педагогічної культури та особистості дитини. Блок музично-педагогічних дисциплін інтегрує музичні, психолого-педагогічні та загальнокультурні предмети. Отримані студентами знання з різних галузей наук спрямовуються у професійне русло, сприяють усвідомленню необхідності єдності педагогічної та музичної підготовки, формуванню внутрішньої потреби у професійній мобільності, яка пов'язана з процесами саморегуляції, саморегулювання та самореалізації.

Характерною рисою професійної мобільності є варіативність. В музично-педагогічній діяльності вона проявляється в багатоваріантності педагогічних та

виконавських концепцій та способів їх реалізації. Універсальний зміст професійної підготовки вчителя музики ставить завдання виховання в нього здатності до варіативно змінювати хід і зміст педагогічної діяльності, різнобічно проявляти себе в ній. Варіативність вимагає актуалізації творчого потенціалу особистості, формування у майбутніх фахівців здатності проявляти себе мобільно, стимулюючи процеси саморегуляції, саморозвитку, прагнення до професійного самовдосконалення, яке є одним із шляхів його самореалізації, пошуку можливостей для підвищення кваліфікації з метою долучення додаткових спеціальностей.

Даний характер діяльності сприяє формуванню професійної мобільності майбутнього вчителя музики як здатності до варіативної зміни ходу й змісту педагогічної діяльності, що дозволяє гнучко переборювати утруднення і штампи в педагогічних ситуаціях, готовності до оперативного відбору та реалізації оптимальних способів розв'язання будь-яких педагогічних задач, спираючись на передові педагогічні наробки, реалізуючи при цьому професійний музичний досвід.

У музично-педагогічній діяльності поняття мобільність і творчості невід'ємно пов'язані. Творчість – діяльність людини, спрямована на створення якісно нового продукту який відрізняється оригінальністю і своєрідністю. Для творчої діяльності необхідне креативне мислення, багата уява, ініціативність, прагнення та вміння втілювати творчі задуми, знаходити нові способи діяльності. В педагогічній діяльності крім зазначених якостей особистості важливу роль відіграють педагогічна інтуїція, творчий потенціал і новаторство. Функція творчого компонента полягає в розвитку у майбутніх учителів музики здібностей до інноваційної діяльності, яка спонукає до пошуку нових методів роботи, запобігає використанню шаблонів та стереотипів, з метою створення нового оригінального та своєрідного. Творчий компонент відіграє провідну роль у формуванні професійної мобільності майбутнього вчителя музики, оскільки творча діяльність завжди забезпечує розвиток та прояв індивідуальності, в основі якого лежить здібність учителя діяти оперативно та педагогічно доцільно в ситуаціях, непередбачуваних раніше запланованому ходу уроку. Професійна мобільність розглядається як найважливіша складова кваліфікаційної характеристики будь-якого спеціаліста, однак в діяльності вчителя музики вона набуває особливого значення,

оскільки враховуючи функціонально-діяльнісну особливість професійної мобільності вона спрямована на активізацію та реалізацію творчого потенціалу майбутнього вчителя музики.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Підсумовуючи розгляд особливостей музично-педагогічної освіти майбутнього вчителя музики як основи формування професійної мобільності, зазначимо, що музично-педагогічна освіта є процесом і результатом підготовки на музично-педагогічних факультетах та в інститутах мистецтв майбутнього вчителя музики, який повинен оволодіти за час підготовки не лише фаховою та професійною компетентністю, а й однією з професійно значущих якостей професійною мобільністю. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку ми вбачаємо в розробці методичних засад формування професійної мобільності майбутніх учителів музики з урахуванням особливостей інструментально-виконавської діяльності.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Апраксина О. А. О праве учителя-музыканта на эксперимент /О. А. Апраксина // Музыкальное воспитание в школе. – Вып.15. – М., 1982. – – 22 с.
2. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки / Л. Г. Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.
3. Асафьев Б. В. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. В. Асафьев. – М., 1973. – 142 с.
4. Горохова Т. К. Профессионально-образовательная мобильность молодых, безработных в современном обществе / Т. К. Горохова: дис. ... канд. социол. наук. – СПб., 1995. – 169 с.
5. Слостенин В. А. Монография / В. А. Слостенин. – М.; Изд. Дом МАГИСТР-ПРЕСС, 2000. – 488 с.
6. Черкасов В. Ф. Теория і методика музичної освіти: [підручник] / Володимир Черкасов. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – 528 с.

REFERENCES

1. Apraksina, O. A. (1982). *O prave uchitelua-muzikanta na eksperement*. [About a suffrage teacher of music on experiment]. Moscow.
2. Archagnikova, L. G. (1984). *Professiya – uchitel muziki*. [Profession — future teacher of music]. Moscow.
3. Asafev, B. V. (1973). *Izbrannie stati o muzikalnom prosveshenii I obrazovanii*. [The selected articles about musicale tducation]. Moscow.

3. Gorohova, T. K. (1995). *Professionalno-obrazovatel'naya mobilnost, molodih, bezrobotnih v sovremennom obshchestve*. [Professional-education mobility young unemployed in contemporary society]. SPb.

4. Slastenin, V. A. (2000). *Monografiya*. [Monography]. Moscow.

5. Cherkasov, V. F. (2014). *Teoriya i metoda muzichnoi osviti*. [The theory and method musicale tducation]. Kirovograd.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

КАБУР Людмила Миколаївна – викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Південноукраїнського національного

педагогічного університету імені К. Д. Ушинського.

Наукові інтереси: формування професійної мобільності майбутніх вчителів музики в процесі інструментальної підготовки.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KABUR Lyudmila Nikolaevna – Teacher of Department Musically Instrumental Preparation of South Ukrainian National Pedagogical University of K. D. Ushinsky.

Circle of scientific interests: forming of professional mobility of future music masters in the process of instrumental preparation.

Стаття надійшла до редакції 27.04.2019 р.

УДК 793.31.077(477.43)

КАЧУРИНЕЦЬ Лілія Валеріївна –

старший викладач кафедри

теорії та методики музичного мистецтва

Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

<https://orcid.org/0000-0002-7800-789X>

e-mail: Kachurinec@mail.ru

ПОЕТАПНІСТЬ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ХОРЕОГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ В АКАДЕМІЧНОМУ АНСАМБЛІ ПІСНІ І ТАНЦЮ «КОЗАКИ ПОДІЛЛЯ»

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Народна хореографічна культура України, перебуваючи в тісних та ефективних взаємозв'язках природної основи та широкої палітри художньо-зображальних засобів виразності професійного мистецтва, на власному генетичному рівні продовжує й сьогодні збагачувати складники духовного життя нації. Упродовж історії українська народна хореографічна культура, акумулюючи безліч закордонних впливів, політичних утисків, зневіри, вистояла та зберегла неповторну самобутність, збагатила лексику, розширила жанрове розмаїття.

Істотні структурні та якісні зрушення в українській народній хореографії відбуваються наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть. Поряд із традиційними танцювальними фольклорними колективами України з жанрово-тематичною хореографією, у якій укорінені прадавні обрядово-пісенні особливості, народно-ігрова культура, святкова і фольклорна театралізація, одне з найпомітніших місць посів Академічний ансамбль пісні і танцю «Козаки Поділля» Хмельницької обласної філармонії. Репертуар колективу, трансформуючись, розвивається в жанрових мініатюрах, театралізованих картинках,

зразках народно-сценічного танцю, хореографічних сюїтах.

Лауреат і дипломант республіканських, всесвітніх та міжнародних фестивалів та конкурсів ансамбль «Козаки Поділля» – універсальний художній колектив, що досконалим мистецтвом репрезентує все найкраще з невичерпної скарбниці народної творчості, та є візитівкою Хмельниччини та України в мистецькому просторі світу. Поставлені в концертних програмах хореографічні твори відображають багатогранну культуру життя козаків та інших верств подільського суспільства в різні історичні періоди.

Усупереч значному науковому доробку в історії української народної хореографії доводиться визнати, що у вітчизняному мистецтвознавстві відсутні дослідження, які б висвітлювали ретроспективу становлення хореографічного відділу ансамблю пісні і танцю «Подільянка» та її правонаступника – Академічного ансамблю пісні і танцю «Козаки Поділля».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях останніх років простежено розвиток народно-сценічної хореографії України, проаналізовано творчість видатних балетмейстерів-постановників. Так, значний